



# EVLİLİĞİN ŞER'İ MAKSATLARI

Shar'i Purposes of Marriage

**Sezai BEKDEMİR**

Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü,  
Yozgat/Türkiye.  
Asst. Prof., Yozgat Bozok University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences,  
Yozgat /Turkey,  
[sezaibekdemir@hotmail.com](mailto:sezaibekdemir@hotmail.com), Orcid: 0000-0001-8694-7817

**Makale Türü/Article Types:** Araştırma Makalesi/Research Article

**Geliş Tarihi/Received:** 26 Ocak / January 2022

**Kabul Tarihi/Accepted:** 8 Haziran / June 2022

**Yayın Tarihi/Published:** 30 Haziran / June 2022

**Yayın Sezonu/Pub Date Season:** Haziran / June 2022

**Cilt/Volume:** 21 **Sayfa/Pages:** 201-225

**Atıf/Citation:** Bekdemir, Sezai. "Evliliğin Şer'i Maksatları [Shar'i Purposes Of Marriage]". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]-Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZİFDER]* 21 (Haziran / June 2022): 201-225.

<https://doi.org/10.51553/bozifder.1063542>

**Etik Beyan/Ethical Statement:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. /It is declared that scientific dethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all theses our cesused have been properly cited (**Sezai BEKDEMİR**).

**İntihal/Plagiarism:** Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./ This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

## EVLİLİĞİN ŞER'İ MAKSATLARI

### Öz

Din, “İnsanları dünya ve ahirette hayra sevk eden ilahi bir kanundur” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ilahi kanunların/şeriatların vazedilmesinin asıl gayesi, insanların dünyevî ve uhrevî maslahatlarını sağlamaktır. Dinin vazettiği şer'î hükümler, bu maslahatların korunmasına ve ilahi gayenin gerçekleşmesine yöneliktir. Bu maslahatlar, kullanıncıların din ve dünya işlerini yoluna koyan ve mutlu olmalarını sağlayan; kulları dünya ve ahirette hüsrandan kurtaran maksatlardır. Salt bir akitten ibaret olmayan evliliğin de makâsîdü’ş-şerîa açısından birçok maslahatı vardır. Bu maslahatların biyolojik, psikolojik, sosyolojik, dünyevî ve uhrevî olmak üzere birçok yönü mevcuttur. Bu maslahatlardan bazıları; eşlerin sükûnetini temin etmesi, noksan yaratılan insanın tamamlanması, iffetin korunması, fiziksel ihtiyacın karşılanması/cinsel birlikteliğin temin edilmesi ve onun ile neslin devamının sağlanmasıdır. Bunların içinde belki de en önemlisi, eşlerin sükûnetinin/huzurunun temin edilmesidir. Bu çalışmada sükûnetin evliliğin maksat ve maslahatının gerçekleşmesi noktasındaki anlam ve önemi üzerinde durulacaktır. Şârî’in “Kendisiyle huzur bulmanız için eşlerinizi yarattı” (er-Rûm 30/21) hitabıyla evliliği “huzur bulma” illeti üzerine bina etmesi bunun bir göstergesidir. Evliliğin, bu ilahi gayeler gözetilerek tesis edilmesi, bireysel ve toplumsal huzurun sağlanmasına katkı sağlayacaktır.

*Anahtar Kelimeler:* İslam Hukuku, Aile Hukuku, Makâsîd, Evlilik, Sükûnet.

### Shar'î Purposes of Marriage

#### Abstract

Religion is defined as “the divine law guiding people to goodness in this world and the next”. The main purpose of revealing these divine laws/shar'îa is to provide the peoples' interests both in this world and in the hereafter. The religious regulations imposed by religion are for the protection of these interests and the realization of the divine purpose. Therefore essential interests are those that put the religious and worldly affairs of the servants in order and make them happy, and save the servants from frustration in this world and the next. These are the protection of mind, life (soul), religion, generation, and property. Essential interests can only be preserved by establishing them on solid foundations and by eliminating the things that would damage them. Marriage which is not just a contract has many benefits in terms of *maqâsîd-i shar'îa*. These interests have many aspects e.g. biological, psychological, sociological, worldly, and otherworldly. Some of these benefits are that it ensures the tranquility of spouses, completes the deficient human being, preserves the purity the chastity, covers a physical need/sexual union, and ensures the continuation of the generation. It can be argued that the most important among these is ensuring the tranquility/peace of the spouses. In this study, the meaning and importance of tranquility in the realization of the purpose and benefit of marriage will be examined. It is an indication of this that the *Shârî* established marriage for the reason of “finding peace” with the address “He created your wives so that you can find peace with them” (Al-Rûm, 30/21). Establishing marriage with these divine purposes in mind will contribute to the provision of individual and social peace.

*Keywords:* Islamic Law, Family Law, Maqâsîd, Marriage, Quietude.

## Giriş

İlk insanı topraktan,<sup>1</sup> neslini ise bir erkek ve kadından yaratan<sup>2</sup> Allah Teâlâ, insan neslinin devamını erkek ve kadının birleşmesine bağlamış ve bu birleşme için evliliği meşru kılmıştır.<sup>3</sup> “*Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aramıza sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O'nun kamularındandır*”<sup>4</sup> âyetinde, erkek ve kadının bir-biri için yaratıldığı; huzur bulmaları için birbirlerine eş yapıldığı; bu tür yaratılışın Allah'ın varlığına delil kılındığı bildirilmiştir. Şer`in hükümlerini dünyevî ve uhrevî birçok illet ve hikmet üzerine bina eden Allah, evliliği “sükûnet” illeti ile iffetin muhafazası gibi birtakım hikmetler üzerine bina etmiştir.

Şer`î hükümlerin gayeleri bazen zahir olup doğrudan anlaşılırken çoğu zaman gizli olup tefekkür yoluyla idrak edilmektedir. Şâri`in, illetini açıkça zikrettiği evliliğin kaynaklarda geçen birçok hikmet ve gayesi vardır.<sup>5</sup> Eşlerin huzurlu, ailenin mutlu ve toplumun sağlıklı olmasına katkı sağlanması amacıyla bu araştırmada evliliğin hikmet ve gayeleri üzerinde durularak makâsıdü’ş-şerîa bağlamında değerlendirmeler yapılacaktır.<sup>6</sup>

## 1. Şer`î Maksatlar (Makâsıd-ı Şerîa)

İslam hukuk literatüründe farklı şekillerde tanımlanan makâsıdü’ş-şerîa'nın “*Kulların maslahatlarını gerçekleştirmek için şer`in vazettiği gayelerdir*”<sup>7</sup> şeklindeki tanımı, son dönem İslam hukukçuları nezdinde

<sup>1</sup> er-Rûm 30/20.

<sup>2</sup> el-Hucurât 49/13.

<sup>3</sup> er-Rûm 30/21.

<sup>4</sup> er-Rûm 30/21.

<sup>5</sup> Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevslî, *el-İhtiyâr li-ta'lîl'l-Muhtâr*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1937), 3/97.

<sup>6</sup> Ele aldığımız bu çalışma ile başlık açısından paralellik arz eden İsmail Hakkı Gürdeniz'e ait “*Makâsıdü’ş-Şeria Açısından Evlilik*” adlı 2018’de tamamlanmış bir yüksek lisans tezi mevcuttur. Evliliğe taalluk eden bazı meselelerin şer`î hükümlerine yer vermek suretiyle makâsıd ve evlilik konusunu daha ziyade fûru fıkıh açısından ele aldığı görülen Gürdeniz’in üslubu ve yöntemi bu çalışmanın üslup ve yönteminden farklıdır. Zira fıkıh usûlü açısından ele alınan “Evliliğin Şer`î Maksatları” adlı bu çalışma, daha ziyade İslam hukuk felsefesi niteliğindedir.

<sup>7</sup> Ebü İshâk İbrâhîm b. Mûsâ eş-Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, (Kâhire: Dâru İbn Affân, 1997), 2/7-17; Nûruddîn b. Muhtâr el-Hâdimî, *İlmu'l-makâsıdü’ş-şer’iyye*, (Riyâd: Mektebetü'l-Ubeykân, 2001), 16.

kabul görmüştür. Allah'a kulluğu gerçekleştirmek, yaratılmışların ıslahını sağlamak, onların dünya ve ahirette saadetlerini temin etmek için vazedilen bu maslahatlar beden ve ruhu; ferd ve toplumu; dünya ve ahireti kapsamaktadır. Bu maslahatlar, insan hayatının ikame ve idamesi yönünden zarûriyyât, hâciyyât ve tahsîniyyât şeklinde taksim edilirken; bu maslahatların gerçekleşmesi için birinin diğerine bağlı olması yönünden ise aslî ve tebeî şeklinde taksim edilmiştir. Zarûriyyât; din ve dünya maslahatlarının varlığını sağlayan maksatlardır. Bu maslahatlar gözetilmediğinde dünyevî ve uhrevî maslahatlar gerçekleşmez. Din, nesil, akıl, can ve malın muhafazası bu maksatlardandır. Hâciyyât, insanlardan sıkıntıyı/darlığı gideren ve onlara rahatlığı/genişliği getiren maslahatlardır. Bu maslahatların gözetilmemesi durumunda insan hayatında meşakkat ve zorluk hâsıl olur. İslam hukukçuları genel olarak evliliği hâcî maslahatlardan saymışlardır. Mekârim-i ahlâk konularını içeren tahsîniyyât ise insanların örf ve alışkanlıklarının güzel olanlarından uygun olanlarını almak ve akıl sahiplerinin tenezzül etmeyeceği, insanın saygınlığını zedeleyecek kötü alışkanlıklardan kaçınmak anlamına kullanılmaktadır.<sup>8</sup>

Şer'î maksatların, aslî ve tebeî olarak taksim edilmesi, bu maslahatların birincil ve ikincil olması esasına dayandırılmıştır. Buna göre can, akıl, din, nesil ve malın korunmasından oluşan zarûriyyât, birincil (aslî); bunları tamamlayıcı nitelikte olan hâciyyât ve insan hayatını mükemmelleştirici nitelikteki tahsîniyyât ise ikincil (tebeî) maslahatlardır. İslam hukukçularına göre evlilik genel olarak hâcî maksatlardan kabul edilmekle birlikte neslin devamını sağlaması yönünden zarûriyyât; evliliğin devamını sağlayan, eşler arasında ülfet ve muhabbeti temin eden maslahatlar ise tahsîniyyâttan sayılmaktadır.<sup>9</sup>

Makâsıdü'ş-şerîa, hüküm ve hikmet sahibi Şâri'in, şer'î hükümleri üzerine bina ettiği maslahatlardan kastettiği şeylerdir. Bu maslahatlar, yeme ve içmeye karşı duyulan şehvet gibi insan tabiatından olan ve onun yaratılıştan getirdiği gereksinimleri itidal yoluyla temin etme esa-

<sup>8</sup> Şâtübî, *el-Muvâfakât*, 2/18-23, 160.

<sup>9</sup> Şâtübî, *el-Muvâfakât*, 2/20-23, 25, 160.

sına dayanır. Özellikle dünyevî maslahatlar, mutlak olarak yeme-içme gibi insan hayatının ikame ve idamesine, süknâ ve binek gibi insan hayatının tamamlanmasına, nikâh vb. gibi şehvânî ve aklî vasıflarının gerektirdiği şeylerin elde edilmesine yöneliktir.<sup>10</sup> Mesela zekâtın maslahatı, kazancı temizleme ve sosyal yardımlaşma; orucun maslahatı, nefsi tezkiye ve terbiye etme; evliliğin maslahatı, nesli sahih yollardan devam ettirme, gözleri ve tenasül uzvunu harama düşmekten koruma ve benzerleridir. Şer'î hükümler ile yaratılıştan gelen cibillî karakterlerin tümünden yok edilmesi değil şehvetin ihtiyaç miktarınca helal yollardan temin edilmesi ve bu ihtiyaçların giderilebileceği haram yollardan uzak durulması amaçlanmıştır.<sup>11</sup>

## 2. Evliliğin Şer'î Maksatları

Ömürlük bir akit ile tesis edilen evlilik,<sup>12</sup> eşlerin bedensel, ruhsal ve toplumsal bakımdan ihtiyaçlarını gideren ve birinin diğeriyle eksik yönünü tamamlayan şer'î bir düzenlemedir. Evliliğin, hayvanî (nefsânî) ve melekî (ruhanî) iki yönü vardır. Bunlardan cinsel birleşme hayvanî, ruhsal birleşme melekî yönünü oluşturur. Birincisi ile insanların meşru bir şekilde üremesi ve neslin devamı sağlanırken; ikincisi ile cinsel ihtiyaçlar meşru yoldan temin edilerek eşlerin iffeti güvence altına alınmaktadır.<sup>13</sup> Kulun yaratılış itibarıyla cinsel arzusunu tatmin etmeye ihtiyacı vardır. Cinsel birliktelik, neslin korunması ve devamına yönelik olduğunda zarûrî; bu gayeye yönelik olmadığına ise hâcî maksatlardan olmaktadır. Çünkü hâcî maksatlar, kulun hayatını kolaylaştıran ve rahatlatan ihtiyaçlardır. Bununla beraber bu ihtiyacın giderilmemesi zarûriyyâtta gibi kişinin varlığını sürdürmesine engel de değildir. Evlenmenin amacı sadece helal yoldan şehvetin giderilmesi değil kulluğa dair maslahatların sağlanmasıdır. Bu maslahatlar, neslin devamını sağla-

<sup>10</sup> Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, 2/44.

<sup>11</sup> Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, 2/44; Hâdimî, *İlmü'l-makâsıd'ş-şer'iyye*, 17.

<sup>12</sup> Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'li'l-Muhtâr*, 3/97.

<sup>13</sup> Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, (Konya Mehir Vakfı Yayınları, 2014), 103; Suat Erdem, "İslam Hukukunda Aile ve Ailenin Devamlılığına Yönelik Evlilik Öncesi Tedbirler", *Ankara II. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Tam Metin Kitabı*, ed. Derya Ateş – Elvan Cafarov (Ankara: İksad Yayınevi, 2020), 656-667.

mak, Allah'ın kullarının ve Peygamber'in ümmetinin sayısını artırmak, insanları zinadan korumak, nefsi sakinleştirmek, kadını himaye altına almak, kadının nafakasını temin etmek gibi dinî ve dünyevî birtakım şer'î maksatlardır.<sup>14</sup> İslam hukukçularına göre bunlardan neslin devamını sağlamak, dinin/ahlakın korunması ve nefsin zinadan korunması evliliğin birincil şer'î maksatları iken diğerleri ikincil şer'î maksatlardır.<sup>15</sup>

### 2.1. Evliliğin Aslî Maksatları

Zarûrî şer'î maksatlar, hâciyyât ve tahsîniyyâtın aslı olan maksatlardır. Zarûriyyâtın bozulması, hâciyyâtı; hâciyyâtın bozulması tahsîniyyâtı bozar. Tahsîniyyât, hâciyyâtın, hâciyyât ise zarûriyyâtın mahfazasıdır. Tahsîniyyât, hâciyyâta; hâciyyât da zarûriyyâta hizmet eder. Şer'in gerçekleşmesini talep ettiği asıl maslahatlar zarûriyyâttır. Diğerleri vesilelerdir ve iki çeşittir; vasfî ve tebeî.<sup>16</sup> İslam hukukçularına göre neslin korunması ve devamının sağlanması, dinin korunması ve nefsin (zinadan) korunması evliliğin aslî maksatları olarak kabul edilmektedir.<sup>17</sup>

#### 2.1.1. Neslin Korunması ve Devamının Sağlanması

Neslin korunması ve devamının sağlanması, makâsîdü'ş-şerîanın beş temel zarûriyyâtından biridir.<sup>18</sup> “Birbirinizden türeyip gelmektesiniz. Öyleyse ailelerinin de izniyle onları nikâhlayın...”<sup>19</sup> âyetinde yeryüzünde insan neslinin devamı sifaha (zinaya) değil, nikâha bağlanmıştır. “(İnsanlardan öyleleri var ki) hâkimiyeti ele aldığı anda ise ülkede bozgunculuk çıkartıp ürünleri ve nesilleri yok etmeye çalışır”<sup>20</sup> âyetinde ise evlilik dışı üreme,

<sup>14</sup> Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993), 4: 192-193; Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb el-İsfahânî, *ez-Zerîa ilâ mekârimi'ş-şeria*, (Kâhire: Dâru's-Selâm, 2007), 222; H. Yunus Apaydın, “İslam Hukukunda Aile”, Günümüzde Aile (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 147-148.

<sup>15</sup> Şemseddin Muhammed b. Hamza Molla el-Fenârî, *Fusûlü'l-Bedâ'i*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2006), 2/429; Şâtıbî, *el-Muwâfakât*, 1/540.

<sup>16</sup> Şâtıbî, *el-Muwâfakât*, 2/31-34.

<sup>17</sup> Şâtıbî, *el-Muwâfakât*, 1/540; Molla Fenârî, *Fusûlü'l-Bedâ'i*, 2/429.

<sup>18</sup> Şâtıbî, *el-Muwâfakât*, 2/9, 23.

<sup>19</sup> en-Nisâ 4/25.

<sup>20</sup> el-Bakara 2/205.

yeryüzünde fesat çıkarmak olarak nitelendirilmiştir.<sup>21</sup> Bu âyetler, çocuk yapmak (neslin devamını sağlamak) için evlenmenin, şer'î gayelerden biri olduğuna açıkça delalet etmektedir.<sup>22</sup> Çünkü Yüce Allah, kıyamet saatine kadar âlemin bekasına; bu bekanın tenasül (üreme) yoluyla olmasına; üremenin ise bir erkek ve bir dişi den olmasına hükmetmiştir.<sup>23</sup> Üreme için de cinsel birliktelik sebep kılınmıştır. Şer'î ise bu birlikteliği nikâha bağlamıştır.<sup>24</sup> Gazzâlî'ye (öl. 505/1111) göre evliliğin, çocuk için vazedilmiş olması asıldır. Neslin bekası için çocuk ise maksattır. Zira âlem insan cinsinden hali olamaz. Buna göre evliliğin neslin devam ettirilmesi (çocuk edinmek) gayesi, biyolojik ihtiyacın giderilmesi gayesinden önceliklidir. Çünkü cinsel birliktelik arzusu neslin devamını sağlamak için yaratılmıştır.<sup>25</sup> Dolayısıyla cinsel birliktelik ihtiyacını helal yoldan gidermek suretiyle neslin bekasını sağlayan evlilik, makâsîdü'ş-şer'îanın zarûrî maslahatlarından en önemlisidir.<sup>26</sup>

### 2.1.2. Dinin Korunması

İslam hukukçularına göre şer'î hükümler (emir ve nehiyeler), insanların maslahatları için vazedilmiştir ve dinin korunması da bu maslahatlardan biridir. Din ise ancak emirlerini yerine getirmek, nehiyelerinden sakınmak ve kulluğu ifsat eden vesveselerden kalbi arındırmak yoluyla korunur.<sup>27</sup> İslam hukukçularının bu ifadesine göre din iki yoldan ifsat olmaktadır. Bunlardan birincisi Allah'ın emirlerine riayet etmemek ve yasaklarından sakınmamak; ikincisi ise kulluğu ifsat eden vesveselerden kalbi arındırmamaktır. Evliliğin, dini ifsat eden bu iki yolu kapatmak suretiyle dini koruma gayesi vardır. Evlilik, helal yoldan bedeninin cin-

<sup>21</sup> Serahsî, *el-Mebsût*, 4/193.

<sup>22</sup> Ebü'l-Vefâ Alî b. Akil b. Muhammed b. Akil el-Bağdâdî, *el-Vâzih fi usûli'l-fıkh ve'l-cedel*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999), 2/287; Alâüddin Ebü Bekr b. Mes'ûd el-Kâsânî, *Bedâ'î u's-sanâ'î fi tertibi'ş-şerâ'î*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 3/142; Ebü Muhammed Fahrüddin Osmân b. Alî ez-Zeylâi, *Tebyinü'l-hakâ'ik*, (Kâhire: el-Matbaatü'l-Kübrâ, 1895), 2/174.

<sup>23</sup> el-A'râf 7/189; Serahsî, *el-Mebsût*, 4/193.

<sup>24</sup> Serahsî, *el-Mebsût*, 4/193.

<sup>25</sup> Ebü Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî et-Tûsî, *İhyâü 'ulûmi'd-din*, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 2/24-28.

<sup>26</sup> Râgıb el-İsfahânî, *ez-Zerîa ilâ mekârimi'ş-şerîa*, 219-221.

<sup>27</sup> Serahsî, *el-Mebsût*, 4/194; Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, 2/50.

sel ihtiyacını gidererek kalbi kulluk harici bir şeyle meşgul olmaktan korumaktadır. İbn Abbas'tan rivayet edilen “İbadet edenin ibadeti (kulun kulluğu), ancak evlendiği zaman tamamlanır”<sup>28</sup> sözü, bu anlama gelmektedir.<sup>29</sup> Gazzâlî'ye göre de ibadet ancak kalbin vesveselerden uzak olmasıyla tamam olur. İnsanda şehvet galip geldiğinde ibadet esnasında onun kalbini vesvese meşgul eder ve ibadetleri tam olmaz. Şehveti galip gelen bir kimsenin kalbi ancak evlenmek suretiyle vesveseden kurtulur ve ibadetleri tamam olur.<sup>30</sup> Hanefîlerin evliliği nâfile ibadetlerden daha üstün ve faziletli bir eylem olarak kabul etmelerinin arka planında, insanın bedeninin ihtiyacını gidermeden kulluğa kendini vermesinin güç olacağı düşüncesi vardır.<sup>31</sup>

Aynı şekilde “Bir kul evlendiğinde dininin yarısını tamamlamış olur. Diğer yarısı için ise Allah'tan sakınsın”<sup>32</sup> hadisi de evliliğin; dini ifsat eden ve insanı felakete sürükleyen iki şeyden birinden koruyacağını ifade etmektedir. Bu hadisin açıklaması mahiyetinde Gazzâlî, kişinin dinini ifsat eden şeylerin başında tenasül uzvu ile midesinin geldiğini, insanın evlenmek suretiyle bunların birisinden kurtulmuş olacağını söylemiştir.<sup>33</sup> Gazzâlî'ye göre şehvet galip geldiğinde şayet insan Allah korkusu ile nefsinin dizginlenemez ise bu arzu onu fuhşiyâta götürür. Evlilik ve oruç şehvetin gâilesini defeden iki sebeptir. Evlilik şehvetin gâilesini helal yoldan defederken oruç ise nefsin arzularını terbiye eden ve bu gâileyi zayıflatan bir ibadettir. Şayet nefsin bu gâilesi nikâh veya oruç vasıtasıyla defedilmez ise yeryüzünde fitne ve fesat çıkacağını mezkûr hadis ifade etmektedir.<sup>34</sup> Bu açıklamalar, şer`î hükümlere riayeti kolaylaştıran evliliğin; kulluğu tamamlayıcı tebeî bir ibadet olması yönüyle dini koruyan bir işlevinin olduğunu açıkça göstermektedir.

<sup>28</sup> Gazzâlî, *İhyâü 'ulûmi'd-din*, 2/23.

<sup>29</sup> Serahsî, *el-Mebsût*, 4/193.

<sup>30</sup> Gazzâlî, *İhyâü 'ulûmi'd-din*, 2/23.

<sup>31</sup> Serahsî, *el-Mebsût*, 4/192; Eşref Ali et-Tehânevî, Zafer Ahmet el-Osmânî et-Tehânevî, *İ'lâü's-sünen*, (Pakistan: İdâretü'l-Kur'an ve 'Ulûmi'l-İslâmiyye, ts.), 11/3.

<sup>32</sup> Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsaf*, (Kâhire: Dâru'l-Harameyn, ts.), 1/294.

<sup>33</sup> Gazzâlî, *İhyâü 'ulûmi'd-din*, 2/23.

<sup>34</sup> Gazzâlî, *İhyâü 'ulûmi'd-din*, 2/28.



### 2.1.3. Nefsin (Zinadan) Korunması

Din, insanların menfaati için iffetli<sup>35</sup> olmayı emretmiş, onlardan zararını defetmek için de zinayı ve zinaya götüren mukaddimeleri yasaklamıştır. İffetli muhafaza eden ve zinaya düşmekten koruyan evlilik, İslam hukukçuları nezdinde şer`in aslî maksatlarından biri olarak sayılmıştır.<sup>36</sup> “*Evlenme imkân bulamayanlar, Allah lütfundan ihtiyaçlarını giderinceye kadar iffetlerini korusunlar*”<sup>37</sup> âyeti, buna delalet etmektedir.<sup>38</sup> Evlilik ile nefsin ve dinin korunması iki şekilde olmaktadır:

*Birincisi*; İslam felsefecilerine (hükemâya) göre şehvetin kontrol altına alınması güçtür ve o ancak iffet ile ıslah olur.<sup>39</sup> Evlilik ise ifrat (aşırılık) ve tefriti (umursanmaması) helak eden şehvet gücünü kontrol altına alır, şehveti ifrata düşmekten korumak suretiyle insanı fuhşiyâttan arındırır ve onun iffetini muhafaza eder.<sup>40</sup> Evlilik ile amaçlanan din ve nefsin korunması da ancak iffetin korunması ile mümkün olmaktadır. Hatta Mâverîdî’ye (öl. 450/1058) göre iffetli korumak için evlenmek, nikâhın hakiki gayesidir. Diğer gayeler, bu hakiki gayeye bağlıdır.<sup>41</sup> “*Eşleri hariç iffetlerini koruyanlar...*”<sup>42</sup> âyeti ile “*Ey Zeyd! Evlen ki iffetin artsın*”<sup>43</sup> hadisi, evliliğin iffetli koruduğuna işaret etmektedir. Yine Kur’ân-ı Kerîm’de evli kadına muhsan<sup>44</sup> denilmesi, kadının evlilik ile iffetini koruma altına almasını ifade etmektedir. Bütün bu nasslar evliliğin, iffetli koruma altına alan ilahi bir düzenleme olduğunu veciz bir şekilde göstermektedir.

İnsanın cinsel ihtiyacını karşılaması fitri bir gereksinimdir. Ancak

<sup>35</sup> İslam ahlak ilmine göre mekârimü’ş-şeria’nın (dinin değerlerinin) en önemlilerinden biri olan iffet: “*Helal ve güzel olmayan şeyden kaçınmak, geri durmak ve erdemli olmak; haramlardan ve süflî arzularından sakınmak*” anlamına gelmektedir (Muhammed b. Mükerrrem b. Manzûr el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisânü’l-‘Arab*, (Beyrut: Dâru Sâdır, 1993), 9/253.

<sup>36</sup> Molla Fenârî, *Fusûlü’l-Bedâ’î*, 2/429.

<sup>37</sup> en-Nûr 24/33.

<sup>38</sup> Serahsî, *el-Mebûsât*, 4/194.

<sup>39</sup> Râğıb el-İsfahânî, *ez-Zerîa ilâ mekârimi’ş-şeria*, 95-99.

<sup>40</sup> Râğıb el-İsfahânî, *ez-Zerîa ilâ mekârimi’ş-şeria*, 84-88.

<sup>41</sup> Alî b. Muhammed el-Mâverîdî, *Edebü’l-dünyâ ve’l-dîn*, (Mısır: Dâru Mektebeti’l-Hayât, 1986), 1/156.

<sup>42</sup> el-Meâric 70/30-31; el-Mü’minûn 23/4-5.

<sup>43</sup> Heytemî, *el-İfsâh an ehâdîsi’n-nikâh*, 114.

<sup>44</sup> en-Nûr 24/4.

evlenmeye imkân bulamayan veya cinsel ilişkiye mâni bedensel bir rahatsızlığı olan kimselerin evlenmemeleri dinde meşru görülmüştür. Fakat bu fitri ihtiyacı evlilik dışı gidermek, dinde meşru görülmemiş ve fuhşiyâttan addedilmiştir.<sup>45</sup> Hz. Peygamber, evliliğin iffeti korumaya yardımcı olacağını ifade ederek maddî durumu yerinde olanın evlenmesini tavsiye etmiş,<sup>46</sup> iffetini korumak için evlenen kimseye Allah'ın yardım edeceğini ve onu koruyacağını bildirmiştir.<sup>47</sup> Nitekim Hz. Peygamber'in, maddî durumu iyi olduğu halde evlenmeyen Akkâf b. Hâlid'e "*Evlen! Şüphesiz sen şeytanın kardeşlerinden biri durumundasın*"<sup>48</sup> demesi, evlenmeyen kimsenin iffetini zedeleme potansiyelinin olduğuna işaret etmektedir.

Nasslarda bazı tutum ve davranışların, insan için evrensel erdemlerin başında gelen iffeti zedelediği ifade edilmiştir. Zina ve ona götüren etkenler (halvet, flört etme...) bu tutum ve davranışlardan bazıdır. Şer', iffeti korumak için zinayı ve zinaya götüren mukaddimleri yasaklamıştır. "*Zinaya yaklaşmayın! Çünkü o hayâsızlıktır, çok kötü bir yoldur*"<sup>49</sup> âyeti, zinayı ve zinaya yaklaştıran davranışları haram kılmakta ve müminleri zinanın mukaddimelerinden nehyetmektedir.

İkincisi; evlilik, zinadan korunmayı kolaylaştırır. Şer'in büyük günahlardan biri olarak saydığı ve haram kıldığı<sup>50</sup> zinadan korunma, evlenmenin ana gayelerindendir.<sup>51</sup> Nûr sûresinde, zina eden bir kimsenin iffetini kaybettiği için iffetli bir kimseye eş olamayacağı, kendisi gibi iffetini kaybetmiş olan zinakâr veya müşrik bir kimseye eş olacağı ifade edilmiştir.<sup>52</sup> "*Eşleri hariç iffetlerini koruyanlar*"<sup>53</sup> âyetinde müminler, zinanın rezilliğine karşı iffetli olmak ile vasıflandırılmıştır. Çünkü zina, faziletten sapma ve rezil olma niteliği taşır. Zinaya düşmenin ve iffetten

<sup>45</sup> Gazzâlî, *İhyâü 'ulûmi'd-din*, 2/21.

<sup>46</sup> Buhârî, "Nikâh" 2.

<sup>47</sup> Tirmizî, "Fezâilü'l-Cihâd" 20.

<sup>48</sup> Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 35/355.

<sup>49</sup> el-İsrâ 17/32.

<sup>50</sup> el-Furkân 25/68; el-Mümtehine 60/12.

<sup>51</sup> Ebû Muhammed Rûknü'l-İslâm Abdullah b. Yûsuf b. Abdillâh el-Cüveynî, *el-Cem'u ve'l-fark*, (Beirut: Dâru'l-Cil, 2004), 3/149; Serahsî, *el-Mebsût*, 4/193.

<sup>52</sup> en-Nûr 24/2-3.

<sup>53</sup> el-Mü'minûn 23/4-5.

taviz vermenin en temel nedeni, şehvet güdüsünün aklın kontrolünden çıkarak hikmetten uzaklaşmasıdır. Evlilikte fazilet, evlilik dışı birlik-tenliklerde ise rezilet vardır. Çünkü evlilik, zinadan korumak suretiyle kişiyi reziletten uzaklaştırıp fazilet sahibi yapar. Hz. Peygamber'in "... Evlenmek gözü haramdan ziyadesiyle korur. İffeti de muhafaza eder"<sup>54</sup> buyruğu bu hususu açıkça ifade etmektedir. Evliliğin normal durumlarda sünnet olduğu görüşünü benimseyen fukahânın çoğunluğuna göre cinsel arzunun kişiyi zinaya düşüreceği bilinen durumlarda evlilik farzdır.<sup>55</sup> İslam hukukçularının, zinaya düşme potansiyeli olan kimse için evlenmenin farz olduğunu söylemeleri, bu şer'î maksadın korunmasına yöneliktir.<sup>56</sup>

Zinaya götüren mukaddimelerden en şiddetlisi yabancı (nâmahrem) biriyle halvette<sup>57</sup> bulunmaktır. Çünkü halvette zinanın vuku bulma ihtimali veya fitne çıkma olasılığı vardır. Hz. Peygamber'in "*Bir erkek bir kadınla asla baş başa kalmasın*"<sup>58</sup> buyurması buna işaret etmektedir. Bu gerekçelerden hareketle İslam hukukçuları, bir erkek veya kadının zaruret olmadıkça yabancı biriyle baş başa kalmasının haram olduğunda ittifak etmişlerdir.<sup>59</sup> Aynı şekilde nasslarda yabancı birine (ısrarlı) bakmak da (gözüyle süzmek de) zinaya götüren mukaddimelerden sayılmaktadır.<sup>60</sup> Zira insanın iffeti, azalarının iffetli olması ile tam olur.<sup>61</sup> Bu azaların iffetini muhafaza etmek için şer' zinayı ve zinaya yaklaştıran tutum ve davranışları yasaklamıştır. Nikâhsız ilişki anlamına gelen zinayı yasaklamak ile insanın bedensel açıdan iffetini; yabancı birine meşru dairenin dışında bakmayı yasaklamak ve tesettü-

<sup>54</sup> Buhârî, "Nikâh" 3.

<sup>55</sup> Faruk Beşer, "Şehvet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 38/476-477.

<sup>56</sup> Serahsî, *el-Mebsût*, 4/193.

<sup>57</sup> Halvet istilahta "*Aralarında nikâh bağı ve devamlı evlenme engeli bulunmayan bir erkekle kadının baş başa kalması*" anlamına gelmektedir (Orhan Çeker, "Halvet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), 17/384-386).

<sup>58</sup> Buhârî, "Nikâh" 108.

<sup>59</sup> Kâsânî, *Bedâ'î u's-sanâ'î fi tertibi's-şerâ'î*, 5/125; Bedrüddin Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *el-Binâye fi şerhi'l-hidâye*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 4/152.

<sup>60</sup> en-Nûr 24/30-31.

<sup>61</sup> Râgıb el-İsfahânî, *ez-Zerîa ilâ mekârimi's-şeria*, 224.

rü emretmekle gözün iffetini muhafaza etmektedir.<sup>62</sup> Mâverdî, bütün bu gerekçelerden ve Hz. Peygamber'in Zeyd b. Hârise'ye “*Evlen iffetine iffet kar*”<sup>63</sup> hadisinden hareketle evlilikle kastedilen hakikatin iffeti korumak; bunun dışındaki maksatların ise bu hakikate bağlı birer ek olduğunu söylemiştir.<sup>64</sup>

Hülasa müminlerin iffetlerini korumaları, zina ve halvet gibi iffeti zedeleyecek tutum ve davranışlardan kaçınmaları ancak şer'in izin verdiği evlilik sayesinde gerçekleşmektedir.<sup>65</sup> Bütün bunlar evliliğin, şer'in aslî maksatlarından olduğunu göstermektedir.

## 2.2. Evliliğin Tebeî Maksatları

Tebeî maksatlar, aslî maksatları tekit eden maksatlardır. Bu maksatlar, nefsin ihtiyacını gidermek, insanlardan haracı (zorluğu) kaldırmak ve onlara hayatı kolaylaştırmak için vazedilen maslahatlardır. Mesela nefis arzusuna ulaşmak için evlenen kimse neslin devamını sağlama aslî maksadını pekiştirmiş olur.<sup>66</sup> Tebeî maksatlar, hâcî ve tahsinî maksatları kapsamaktadır. Sükûnete ermek ve biyolojik ihtiyacı karşılamak için evlenmek hâcî; eşler arası yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak ve toplumsal maslahatı temin etmek için evlenmek ise tahsinî maslahat olarak taksim edilebilirse de neticede bunların hepsi evliliğin tebeî maksatlarıdır.

### 2.2.1. Sükûnet/Huzur Bulmak

Evliliğin gayelerinden biri de nefsin teskin edilmesidir.<sup>67</sup> Nefsin teskin edilmesi âyette “sükûnet” kelimesi ile ifade edilmektedir.<sup>68</sup> Sükûnet, “sekene” kelimesinden türemiştir. “Sekene” ise hareketin

<sup>62</sup> en-Nûr 24/30-31.

<sup>63</sup> Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh, *Müsnedü Ebî Hanîfe*, (Mısır: el-Âdâb, ts.), “Nikâh” 4.

<sup>64</sup> Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, (Mısır: Dâru Mektebeti'l-Hayât, 1986), 156-158.

<sup>65</sup> en-Nûr 24/33; Buhârî, “Nikâh” 2; Beşer, “Şehvet”, 38/476-477.

<sup>66</sup> Şâtibî, *el-Muvâfakât*, 2/160.

<sup>67</sup> Gazzâlî, *İhyâü 'ulûmi'd-dîn*, 2/30; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i fî tertîbi's-şerâ'i*, 3/142; Molla el-Fenârî, *Fusûlü'l-Bedâ'î*, 2/429.

<sup>68</sup> er-Rûm 30/21.

zıddıdır. Bir şeyin hareketi gittiğinde (سَكَنَ الشَّيْءُ) “sekene’ş-şey’ü” denilir.<sup>69</sup> Dinginleşmiş ve yatışmış olan her şey için bu kelime kullanılır. Mesela: (سَكَنَ الْمَطْرُ) “yağmur durdu”, (سَكَنَتِ الرِّيحُ) “rüzgâr dindi”, (سَكَنَ الْعَضْبُ) “öfkesi dindi” gibi. Bekâr kimse yaratılış itibariyle eşine muhtaçtır ve muhtaç olan her şey noksanıdır. İnsanın noksan olması ve bir şeye ihtiyaç duyması, kalbine huzursuzluk verir. Evlenen kimse, eşiyile tamamlanmak suretiyle noksanlığını giderdiği için huzursuzluğu dinler ve kalbi yatışır. “*Huzur bulasınız/dinginleşesiniz diye...*”<sup>70</sup> âyeti bu manaya işaret etmektedir. Aynı kökten mastar olan mesken/ev, insanın dinginleştiği mekân anlamına gelmektedir. Çünkü insan gün boyu hayat mücadelesi vermek suretiyle bir koşuşturma ve hareket halindedir. Evine geldiğinde hareketliliği biter ve dinginleşir. Ölen her şeye, hareketliliği sona erdiği için “sekene” fiili kullanılır. Bu anlamda şehveti ölen kişi de sakinleşir. Şehveti öldürmenin helal yolu da evliliklerdir. Evliliğin bu anlamından dolayı kadına “seken” (kendisiyle sükûnet bulunan) denilmiştir.<sup>71</sup> Her türlü hareketliliği ve yorgunluğu ihtiva eden gündüzün, gece ile sakinleşmesi/dinlenmesi ve ikisinin birlikte tam bir gün olması; aynı şekilde yazın, kış ile sakinleşmesi/dinlenmesi ve ikisinin birlikte tam bir yıl olması gibi erkek de kadın ile sakinleşir/dinlenir ve her ikisiyle de aile tamamlanır. Bir elin diğere olan ihtiyacı gibi erkeğin kadına, kadının da erkeğe ihtiyacı vardır. Bütün bu ifadeler, yaratılış açısından erkek ve kadının birbirlerine muhtaç ve birbirlerini tamamlayan birer parça olduklarını ortaya koymaktadır. “*Sizi bir tek candan yaratan, kendisiyle huzur bulsun (mutlu olsun) diye ondan da eşini yaratan O’dur*”<sup>72</sup> âyeti de bir parçası (eşi) eksik olan insanın mutlu olamayacağını ve kendine yetemeyeceğini açıkça göstermektedir. Bu âyette “seken” kelimesi, mekân zarfı olarak gelmiştir. Çünkü “seken” eşlerin bedenleri için sükûnet mekânıdır. Yine âyette geçen (إِلَى) “ilâ” ise gaye içindir. Bu durumda sükûnetin, eşlerin

<sup>69</sup> İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 13/211.

<sup>70</sup> er-Rûm 30/21.

<sup>71</sup> İbn Manzûr, *Lisânü’l-‘Arab*, 13/212; Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi garibi’l-‘Kur’ân*, (Beirut: Dâru’l-Kalem, 1991), 417.

<sup>72</sup> el-A’râf 7/189.

kalpleri için olduğu anlamına gelmektedir.<sup>73</sup> Çünkü sükûnetin, aslı/kökü kalpte, eseri/meyvesi sâir azalardadır.<sup>74</sup>

Müfessirler, “O, geceyi sizin için bir elbise yaptı”<sup>75</sup> ve “Biz, geceyi sizin için bir elbise yaptık”<sup>76</sup> âyetlerinde olduğu gibi “Kadınlar sizin için bir elbise siz onlar için bir elbisesiniz”<sup>77</sup> âyetinde de geçen “elbise” kelimesini, seken olarak tefsir etmişlerdir.<sup>78</sup> Bu durumda âyetin anlamı “Kadınlar sizin için bir sükûnet kaynağı, siz kadınlar için bir sükûnet kaynağısınız” şeklinde olmaktadır. Ayrıca eşlerin (ailenin) rahatlayıp huzur bulduğu yerlere de seken (mesken/ev) denilmiştir. Bu husus Nahl sûresinde (وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا) “Allah size evlerinizi huzur yeri yaptı”<sup>79</sup> şeklinde ifade edilmiştir. İnsanın eşi; eşlerin de evi, huzurun vücut bulduğu yerlerdir. Yüce Allah, birbirlerine huzur vermek için yarattığı eşlerin kalplerini meveddet ve rahmete mesken kılmıştır. Eşleri ısıtan kalplere seken; bedenlerini ve ailelerini ısıtan evlere de mesken denilmesi bundandır.

Sükûnetin mezkûr anlamlarının yanında “sebat ve emniyet”<sup>80</sup> anlamı da vardır. Evlilik ile eşlerin kalplerinin birbirlerinde sebat bulması; eşlerin, harama bakma veya dokunma konusunda kendilerini emniyette hissetmeleri, sükûnetin bu anlamından kaynaklanmaktadır. Çünkü evlenmek suretiyle fitri bir arzunun helal yoldan teskini sağlanarak eşlerin sebatı gerçekleşirken; dini açıdan ise eşlerin harama düşmekten emniyet içinde olmaları temin edilmiş olmaktadır. İnsan sükûnet sayesinde hüznüne ve yalnızlığına teselli bulur.<sup>81</sup> Sükûnet kelimesinden “ruhların birleşimi” manası alındığında “Kendisiyle huzur bulusunuz diye eşinizi yarattı” âyeti daha iyi anlaşılacaktır. Çünkü evlilikte asıl gaye huzur

<sup>73</sup> Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî et-Taberistânî, *Mefâtihu'l-ğayb*, (Beyrut: Dâru İhyâit-Türâsî, 1999), 25/91.

<sup>74</sup> İbn Kayyim el-Cevziyye, *İ'lâmü'l-muvakkîn*, 6/108.

<sup>75</sup> el-Furkân 25/47. (جَعَلَ لَكُمْ الْبَيْتَ لِيَأْسَ)

<sup>76</sup> en-Nebe' 78/10. (وَجَعَلْنَا الْبَيْتَ لِيَأْسَ)

<sup>77</sup> el-Bakara 2/187.

<sup>78</sup> Yahya b. Selâm el-Kayrevânî, *et-Tesârif*, (Tunus: eş-Şirketü't-Tûnusiyeye, 1979), 119.

<sup>79</sup> en-Nahl 16/80.

<sup>80</sup> Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 6/507.

<sup>81</sup> Abdullâh b. Muhammed el-Ensârî el-Herevî, *Menâzilü's-sâirin*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 84.

bulmaktır. Huzur ise ruhların eşini bulması ve onunla birleşmesi ile elde edilir. Bu birleşmeyi sağlayan da evliliktir.

Yine sükûnetin, “kalbin korkudan ve şehvete meyilden emin olma hali” anlamı da vardır.<sup>82</sup> Buna göre evlenen kişinin kalbi, eşi sayesinde yalnız kalma ve şehvetinin harama düşürmesi korkusundan emin olur. Mâverdî'ye göre sükûnet kalbin rahatlamasıdır.<sup>83</sup> Bu manaya göre evlilik, bedensel birleşmeden daha ziyade ruhsal bir birleşmedir. Çünkü beden teskini, bedeni; ruhun teskini kalbi rahatlatır. Kalbin eşiyle rahatlaması ise ilahi bir rahmettir.

Râzî'ye göre sükûnet iki türdür. Birincisi ruhun sükûnetidir ve o ancak ruhsal ihtiyacın giderilmesi ve gıdalanması ile elde edilir.<sup>84</sup> Ruhun gıdası Allah'a yakın olmaktır. Ona yakın olmanın yolu ise itaat ve ibadet etmektir. Evlenen bir kimsenin huzur bulması, nikâhın Allah'a itaat ve tebeî bir ibadet olması yönüyledir. Zina ve ona yaklaştıran şeyler belki bedene anlık haz verebilir. Fakat bunlar Allah'a itaati terk etmek ve onun yasağını çiğnemek olduğu için vicdanı rahatsız ve ruhu huzursuz eder. Nitekim Hz. Peygamber, günah olan şeyin kalbi huzursuz edeceğini bildirmiştir.<sup>85</sup> İkincisi ise beden sükûnetidir. Bu sükûnet ise beden fitri ihtiyaçlarının giderilmesi ile elde edilir. Bunların en başında ise mide ve tenasül uzvunun sakinleşmesidir. Evlenen kimse cinsel ihtiyacını giderdiği için bedeni sükûnete erer. Bu ihtiyacını Allah'ın emri doğrultusunda evlilik ile helal yoldan karşıladığı için ruhsal olarak da sükûnete erer.<sup>86</sup>

Yalnızlık korkusu ve yanlış yapma (günah işleme) endişesi insanın huzursuz olmasının temel nedenlerindedir. Evlenen kimse, eşini bulmakla yalnızlık korkusundan; biyolojik bir ihtiyaç olan cinsel birlikteliği helal yoldan temin ettiği için zina etme gibi bir günaha girme

<sup>82</sup> İbn Melek Muhammed b. İzzüddin Abdullatif, *Şerhu mesâbilî's-sünne li'l-Beğâvî*, (Kuveyt: İdâretü's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 2012), 3/15; Şemsüddin İbn Kayyim el-Cevziyye Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî, *Medâricü's-sâlikîn*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-'Arabî, 1996), 2/472.

<sup>83</sup> Alî b. Muhammed el-Mâverdî, *en-Nüket ve'l-'uyûn*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, ts.), 1/315-316.

<sup>84</sup> Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 25/91.

<sup>85</sup> “Günah, kalbini huzursuz eden ve içinde bir şüphe bırakan şeydir.” (Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/528.)

<sup>86</sup> Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, 25/91.

endişesinden kurtulmaktadır. Böylece insan, evlilik sayesinde yalnızlık psikolojisinden; bedeninin zina ederek günaha girmesi sonucu ruhunu kirletme korku ve endişesinden halas olmaktadır. Eşler arasında sükûneti sağlayacak diğer bir şey ise fiziksel birlikteliğin yanında ahlakî uyumdur. Fiziksel birliktelik evliliğin maddî, ahlakî uyum ise manevî tarafını temsil etmektedir. Mutluluk bu iki yönlü birliktelik ve uyum ile elde edilir.<sup>87</sup> Fiziksel birliktelik, biyolojik bir ihtiyaç olan şehvetin helal yoldan temin edilmesini sağlamaktadır. Fiziksel ihtiyacın tetiklediği karşı cinsler arası bir çekim gücü vardır. Bu çekim gücü şehvet azaldıkça azalmakta hatta bitmektedir. Buna mukabil ruhun çekim gücü demek olan ülfet ise bâkîdir. Evliliğin ana gayesi olan sükûnet, bu iki (fiziksel-ruhsal) ihtiyacın giderilmesine bağlıdır. Bütün bu gerekçelerden dolayı İslam hukukçularına göre sükûnet için evlenmek, tebeî maksatlardan ve hâcî maslahatlardan addedilmiştir.<sup>88</sup>

### 2.2.2. Biyolojik İhtiyacın Karşlanması

İnsanın karşı cinse meyli/shahvet duyması tabiatının bir gereğidir. İslam ahlak ilmine göre fazilet-rezilet konuları çerçevesinde işlenen ve nefsin temel içgüdülerinden (kuvvelerinden) biri sayılan şehvet, sözlükte; “*nefsi harekete geçirme ve nefse uygun olanı isteme*”<sup>89</sup> ve “*nefsin arzu ettiği şeye meyletmesi*” anlamına gelmektedir. Fıkıh ıstılâhında şehvet, sözlük anlamından hareketle “cinsel arzu” anlamında kullanılmıştır.<sup>90</sup> er-Râgıb el-İsfahânî’ye göre şehvet, sâdıka (gerçekçi) ve kâzibe (yalancı) olmak üzere iki kısımdır. Sâdıka şehvet, açlık durumunda yemeğe duyulan şehvet gibi onsuz beden düzeninin bozulduğu şehvettir. Bu şehvet olmadığında insan yaşamını sürdüremez. Kâzibe şehvet, cinsel birlikteliğe duyulan şehvet gibi onsuz beden düzeninin bozulmadığı şehvettir. Bu şehvet olmadığında insan hayatını sürdürür fakat nesli-

<sup>87</sup> Suat Erdem, “İslam Hukukunda Ailenin Devamlılığı”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (31 Aralık 2021), 59-87; Erdem, “İslam Hukukunda Aile ve Ailenin Devamlılığına Yönelik Evlilik Öncesi Tedbirler”, 656-667.

<sup>88</sup> Şâtıbî, *el-Muvâfakât*, 2/23.

<sup>89</sup> Cürçânî, *et-Ta’rifât*, 129.

<sup>90</sup> Beşer, “Şehvet”, 38/476-477.



ni devam ettiremez.<sup>91</sup> Nitekim “*Şehvî arzular, insana süslü gösterildi*”<sup>92</sup> âyetinde geçen şehvet kâzibedir. Bu nedenle Yüce Allah, “*süslü gösterildi*” buyurmuştur.<sup>93</sup> Hz. Peygamber de “*Bir şeyi aşırı arzulamak, insanı kör ve sağır eder*”<sup>94</sup> buyurmuştur. Hadiste geçen şehvetten dolayı insanın kör olması, doğruyu görmemesi; sağır olması ise nasihati dinlemez hale gelmesi olarak anlaşılmıştır.<sup>95</sup> Aşırısı fuhşiyâta, ihmali ise neslin kesilmesine sebep olan şehvetin, hevâ kelimesi ile yakın ilişkisi vardır.<sup>96</sup> Sözlükte “*nefsin şehvete meyletmesine*”<sup>97</sup> hevâ denilmektedir. İstilahta ise hevâ, “*şer'in uygun görmediği şehvetin lezzet aldığı bir şeye nefsin meyletmesi*”<sup>98</sup> şeklinde tanımlanmıştır. “*Hevâsım ilah edineni gördün mü?*”<sup>99</sup> ve “*Hevâya tabi olma*”<sup>100</sup> gibi birçok âyette insanın nefsinin hevâsına tabi olması kınanmış; hevâsına tabi olanların sapkınlığa ve zillete düşeceği bildirilmiştir.<sup>101</sup>

İkrime (öl. 105/723) ve Mücâhid (öl. 103/721), “*İnsan zayıf olarak yaratıldı*”<sup>102</sup> âyetini, “*İnsan kadınsız (eşsiz) sabredemez*”<sup>103</sup> şeklinde açıklamışlardır. Bu durum ise eşi olmayan insanın, zayıf olduğu anlamına gelmektedir. Açlık gibi yaratılıştan gelen şehvet duygusu (cinsel arzu) ancak eşle giderilebilir. Dolayısıyla yaratıcı olan Şâri'in bizâtihi bu arzuyu yasaklaması düşünülemez. Aksine Şâri`, şehveti tahrik eden ve meşru olmayan davranışları yasaklamış; cinsel ihtiyacın giderilmesi için evliliği vazetmiştir.<sup>104</sup> Böylece yaratılıştan gelen ve temel içgüdüden biri olan şehvetin giderilmesi evlilik akdiyle mubah yoldan

<sup>91</sup> Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'ân*, 469.

<sup>92</sup> Âl-i İmrân 3/14. (رَيْنَ لِلنَّاسِ حُبَّ الشَّهَوَاتِ)

<sup>93</sup> Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'ân*, 469.

<sup>94</sup> Ebû Dâvûd, “Edeb”, 126. (حُبُّكَ النَّفْسَ يُعْبِي وَنُصْمٌ)

<sup>95</sup> Ali b. Muhammed el-Mâverî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, (Mısır: Dâru Mektebeti'l-Hayât, 1986), 32.

<sup>96</sup> Râğıb el-İsfahânî, *ez-Zerîa ilâ mekârimi's-şerîa*, 100.

<sup>97</sup> Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi ğaribi'l-Kur'ân*, 850.

<sup>98</sup> Cürçânî, *et-Ta'rîfât*, 257.

<sup>99</sup> el-Câsiye 45/23.

<sup>100</sup> Sâd 38/26. (وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ)

<sup>101</sup> Bak; el-A'râf 7/176; el-Bakara 2/120; el-Câsiye 45/23; el-En'âm 6/56, 71; el-Mâide 5/77...

<sup>102</sup> en-Nisâ 4/28. (وَأَخْلَقَ الْإِنْسَانَ ضَعِيفًا)

<sup>103</sup> Gazzâlî, *İhyâü 'ulûmi'd-dîn*, 2/28.

<sup>104</sup> Beşer, “Şehvet”, 38/476-477.

sağlanmış olmaktadır.<sup>105</sup> er-Râgıb el-İsfahânî'ye göre bu âyette zikredilen insanın zayıflığı, bedeninin yaşamını sürdürebilmesi için yeme, içme ve birleşme gibi birçok şeye muhtaç olmasındandır.<sup>106</sup> Buna göre bedeninin birleşme ihtiyacının meşru zemini olan nikâh, şer'in biyolojik maksatlarından biri olmaktadır. Aslı arzıdır/yerdir ve onda yerin kuvveti vardır denilen<sup>107</sup> erkek için Allah, kadını "seken" olarak yaratmıştır. "O'nun kamıtlarından biri, sizi topraktan yaratmış olmasıdır"<sup>108</sup> âyetinde yaratılışı başlatacak olan erkeğin "seken"e (sakinleşeceği/rahatlayacağı bir yere) ihtiyacı olduğu; "Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratması..."<sup>109</sup> âyetinde ise o "yer" in kadın olduğu bildirilmiştir.<sup>110</sup> Birbirlerinin "seken"i olan eşler arasında biyolojik/bedensel ve psikolojik/ruhsal olmak üzere iki yönlü birleşme söz konusudur. Cinsel birliktelik evliliğin biyolojik/bedensel yönünü, duygusal birliktelik ise evliliğin psikolojik/ruhsal yönünü temsil etmektedir. Dolayısıyla eş seçerken kendisine huzur vereni bulmak esastır. Eşini bulan kimse, noksan parçasını tamamladığı için sükûneti bulur ve huzura kavuşur. Huzur, manevî bir hissiyâttır ve ruhun hazıdır. Evlilikte huzur bulmak için ruhun eşini bulması gerekir. Sadece şehveti gidermek için evlenilirse bedensel haz elde edilir ancak ruh huzur bulamaz. Şehvet bittiğinde evlilikte biter. Evlilik sadece beden ihtiyacını gidermek olsaydı bu ihtiyacını gidermek için geçici evlenmek caiz olurdu. Aksine "Hevesini aldıktan sonra boşanmak üzere evlenen kimse tövbe edinceye kadar zinakârdır"<sup>111</sup> hadisinde de ifade edildiği üzere İslam'da zevk için geçici evlenme zinayla eş değer görülmüş ve sadece şehveti gidermek için evlenmek, nikâhın en kötüsü olarak nitelendirilmiştir.<sup>112</sup> Çünkü evlilik, ülfet, meveddet, rahmet gibi ulvi bağlar ile tesis edilen ve kutsal yönü olan duygusal bir birliktelik-

<sup>105</sup> Apaydın, "İslam Hukukunda Aile", 147-148.

<sup>106</sup> Râgıb el-İsfahânî, *ez-Zerîa ilâ mekârimi's-şerîa*, 78.

<sup>107</sup> Serâhsî, *el-Mebsût*, 4/193.

<sup>108</sup> er-Rûm 30/20.

<sup>109</sup> er-Rûm 30/21.

<sup>110</sup> Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kitâb*, 14/17.

<sup>111</sup> Heytemî, *el-İfsâh an ehâdîsi'n-nikâh*, 150.

<sup>112</sup> Mâverîdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, 160.

tir.<sup>113</sup> Evlilik ile hedeflenen huzur ve saadet ancak bu kutsal yönünün temini ile hâsıl olur.

Netice olarak şer'î hükümlerin vazedilme maksatlarından biri de mükellefleri, hevâlarının etkilerinden (dâîilerinden) korumaktır. İslam hukukçularına göre evlilik, insanı hevâsının etkisinden koruyan şer'î bir maksattır. Nefsin şehvetini gidermek için evlenmek bir yönüyle aslî bir yönüyle tebeî maksattır. Zinaya düşme korkusuyla evlenmek aslî, zinaya düşme korkusu olmasa da bir gereksinim olan cinsel ihtiyacı gidermek için evlenmek ise tıpkı sükûnet gibi tebeî bir maksattır.<sup>114</sup>

### 2.2.3. Yardımlaşma ve Dayanışmanın Sağlanması

Toplumsal bir varlık olan insan başkalarının yardım ve desteğine muhtaç olarak yaratılmıştır. Dolayısıyla insan tek başına yaşamaktan aciz bir varlıktır. Gecenin gündüze muhtaç olması gibi bireylerin de en büyük yardımcısı ve destekçisi olan eşlerine ihtiyaçları vardır.<sup>115</sup> Evlilik suretiyle eşler bir ömür boyu aile adı verilen yardımlaşma ve dayanışma kurumu tesis etmektedirler. İnsanın başkasına/eşine muhtaçlığını gidermek için evlenmesi, şer'in tebeî maksatlarından biridir. Erkek ve kadının birbirine eş ve birbirini tamamlayıcı olarak yaratılmasının; izdivaç yoluyla da yaratılışın tamamlanmasının Allah'ın varlığının delillerinden<sup>116</sup> biri olarak zikredilmesi bunun göstergesidir.

En küçük yardımlaşma ve dayanışma kurumu denilebilecek ailede işbölümü yapılmak suretiyle yükler hafifletilmekte ve daha kolay bir hayat sürdürülebilmektedir. Âyet-i Kerîme'de erkeğin aileyi ayakta tutmak, nafakayı temin etmek ve emniyeti sağlamakla sorumlu kılınması; kadının ise kocasının namusunu/iffetini ve malını korumakla mükellef tutul-

<sup>113</sup> Apaydın, "İslam Hukukunda Aile", 147-148.

<sup>114</sup> Şâtîbî, *el-Muvâfakât*, 2/23, 50, 60, 375; Aynî, *el-Binâye fî şerhi'l-hidâye*, 5/90.

<sup>115</sup> Evliliğin gayesinin zikredildiği Rûm sûresi 21. âyetinde geçen "ezvâc" (زوج) kelimesinin çoğuludur. "Zevc" kelimesi ise "tekin zıddıdır ve çift" demektir. Eşi olan bireye zevc denir. Çift olan her şeyin diğerine (eşine) zevce denilir. Bir ayakkabının eşine zevc denir. Mesele "Onun bir çift ayakkabısı var" ve "Onun bir çift güvercini var" denilir. İlk sözde o kimsenin biri sağ, diğeri sol ayağa giyilen bir çift ayakkabısının olduğu; ikinci sözde ise biri erkek diğeri dişi bir çift güvercinin olduğu kastedilir. (İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 2/191; Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, 139).

<sup>116</sup> er-Rûm 30/20-21.

ması<sup>117</sup> evliliğin bu yöndeki maksadını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in, kızı Fatıma ile Hz. Ali'yi evlendirdikten sonra Hz. Ali'yi ev dışı işlerden; Hz. Fatıma'yı ise ev içi işlerden sorumlu tutması<sup>118</sup> bu maksada yöneliktir. Bununla beraber evlilikten asıl hedeflenen eşlerin maddî anlamda değil manevî anlamda yardımlaşma ve dayanışmalarının sağlanmasıdır. Evliliğin maksatları, ancak eşlerin birbirinin haklarını gözetmeleri ile gerçekleşir. Bu haklar, çocukların terbiyesinin verilmesi, eşlerin birbirleriyle marufa göre muâşeretinde bulunması, evin korunması, ona düzen verilmesi ve onun tezyin edilmesidir.<sup>119</sup>

#### 2.2.4. Toplumsal Maslahatı Sağlama

Şer'î hükümler, sadece bireyin değil aynı zamanda toplumun da maslahatını temin etmek ve mefsetetini defetmek için vazedilmiştir. Diğer şer'î hükümler gibi evliliğin de birtakım toplumsal maslahatı sağlayan işlevleri vardır. Zira toplumun en küçük birimi ve temel taşı ailedir. Dolayısıyla da toplumun maslahatı, ailenin maslahatına bağlı olmaktadır. Ailenin maslahatı ise onun evlilik temeli üzerine kurulmasına bağlıdır. Evlilik temeli üzerine tesis edilen ailenin toplumsal açıdan birçok faydalı işlevi mevcuttur. Toplumu oluşturan nesillerin sağlıklı yetişmesini sağlaması bunların en başında gelmektedir. Çünkü toplumu oluşturan bireyler aile ortamında yetişmektedir. Toplumun üyelerinin yetiştiği aile ortamının sağlıklı olması da toplumun sağlıklı olmasını sağlamaktadır. Ailenin diğer önemli bir faydası da bireylerin (aile üyelerinin) hukuki anlamda devlet tarafından tanınmasını sağlamasıdır. Evlilik yoluyla varlığı hukuki olarak tanınan eş, anne, baba ve evlat gibi aile bireylerinin hakları devlet tarafından güvence altına alınmaktadır. Ayrıca aile üyelerinin nesebinin bilinmesi ve miras gibi mali haklarının güvence altına alınması da evliliğin hem bireysel hem de toplumsal maslahatlarıdır.

İnsanların toplum içinde saygınlık ve onurlarının (ırzlarının) korun-

<sup>117</sup> en-Nisâ 4/34.

<sup>118</sup> Kâsânî, *Bedâ'î u's-sanâ'î fî tertîbi's-şerâ'î*, 4/24.

<sup>119</sup> İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, (Beyrut: Dâru'l-Fikir, ts.), 1/355.

ması şer'î bir maksattır. Evlilik, çocuğun nesebinin gayr-i meşru olmasını engellemekte; böylece kendi suçu olmayan bir eylemden dolayı çocuğun onurunun incinmesinin, toplumda rencide olmasının ve psikolojik travma yaşamasının önüne geçmektedir. Bu durumda evlilik sözleşmesi, çocuk haklarını muhafaza eden şer'î bir teminat olmaktadır.<sup>120</sup>

Evliliğin bir maksadı da toplumu ifsattan ve fitneden korumaktır. İslam hukukçuları, bu maksattan hareketle bekârlığı sebebiyle nefesine ve dinine zarar vereceğinden korkan, ekonomik durumu yerinde olan kimsenin evlenmesinin farz olduğunu söylemişlerdir.<sup>121</sup> Çünkü durumu müsait olduğu halde evliliği reddeden kimsenin toplum içinde fitne ve fesat çıkarma ihtimali vardır. “*Size huyundan ve dininden razı olduğunuz birisi geldiği zaman, emrinizde bulunan kızı (veya kadını) onunla evlendiriniz. Bunu yapmadığımız takdirde yeryüzünde fitne çıkar ve büyük bir fesat olur*”<sup>122</sup> hadisi bu ihtimali açıkça ifade etmektedir.

Bütün bunların yanında evliliğin yabancılar arasında musâheret yoluyla akrabalık tesis etme; yardımlaşma ve dayanışma için kabileler arası bağ kurma; kabileler arası düşmanlığı sona erdirmeye gibi birçok toplumsal maslahatı da vardır.<sup>123</sup> Nitekim Hz. Peygamber'in evliliklerinin bazıları bu gayelere matuftur. Onun Hz. Âişe ile evliliği, Hz. Ebubekir ile olan dostluğunu pekiştirmek; Ebû Süfyân'ın kızı Ümmü Habîbe ile evliliği Mekkeliler ile olan düşmanlığı bitirmek amaçlıdır. Zira sıhriyet yoluyla sadece iki kişi (karı-koca) arasında değil eşlerin mensup oldukları aileler arasında da ülfet ve muhabbet hâsil olmaktadır.<sup>124</sup> Bütün bunlar evliliğin toplumsal maslahata yönelik maksatlarıdır.

## Sonuç

Şer', yaratılıştan gelen insana ait temel içgüdüleri tümünden yok etmeyi emretmemiş; aksine bunları insanın maslahatına uygun bir dü-

<sup>120</sup> Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, 103.

<sup>121</sup> Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, (Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 2010), 528.

<sup>122</sup> İbn Mâce, “Nikâh” 11.

<sup>123</sup> Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'âni elfâzi'l-Minhâc*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 4/206.

<sup>124</sup> Mâverdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*, 154-155.

zene koymuş; fitri ihtiyaçların giderilmesi için meşruiyetin sınırlarını çizmiş; aynı zamanda kulların dünyevî-uhrevî; bedenî-ruhânî; ferdî ve ictimâî maslahatlarını gerçekleştirmek için çeşitli maksatlar vazetmiştir. Bu maslahatların en başında zarûriyyâttan kabul edilen aynı zamanda şer`in aslî maksatları olan can, akıl, din, nesil ve malın muhafazası gelmektedir.

Bütün şer`î hükümlerde olduğu gibi evliliğin de -bazıları aslî bazıları tebeî olmak üzere- birçok şer`î maksadı vardır. Zarûriyyâttan olan nesil ve dinin korunması ile bu iki maksadın muhafazasını sağlayan iffetin korunması evliliğin aslî; bunların dışında kalan bireyin eşiyile huzur bulması, fitri bir gereksinim olan cinsel ihtiyacın giderilmesi, hayatın zorluklarına karşı eşlerin birbirleriyle yardımlaşma ve dayanışmasının sağlanması ve toplumsal maslahatın temin edilmesi gibi birçok maslahat ise evliliğin tebeî maksatlarıdır.

Evrensel ahlakî değerlerden olan iffetin korunması, evliliğin önemli şer`î maksatlarından biridir. Bu evrensel ahlakî değerın korunması için şer` tarafından evlilik emredilmekte ve evlilik dışı ilişki (sifah/zina) yasaklanmaktadır. İslam âlimleri, zina gibi haramlardan koruma, iffeti muhafaza etme ve neslin devamını helal yoldan sağlama gibi vasıflardan dolayı nikâhın ibadet yönü olan bir akit olduğu görüşünü benimsemektedirler. Hatta Hanefîlere göre nikâh, kulu Allah'a yaklaştırma noktasında nafil ibadetlerden de üstün kabul edilmektedir.

Evliliğin, insanın noksan yanını tamamlama ve eşiyile bütünleşmesini sağlama gibi şer`î maksadı da vardır. Zira nasslarda insanın zayıf ve başkasına muhtaç bir varlık olarak yaratıldığı ve onun bu yöndeki noksanlığının giderilmesi için de eşinin yaratıldığı bildirilmektedir. İnsanın eşiyile tamamlanması onun gerek bedensel gerek ruhsal açıdan teskin edilmesidir. Bedenin fitri ihtiyacını evlilik ile Allah'ın helal kıldığı yoldan temin eden kimse, hem bedenini hem de haramdan sakınmanın verdiği rahatlıkla ruhunu teskin eder. Bedeni ve ruhu sükûnete eren birey, hem ailesine hem de çevresine huzur verir. Kısacası evliliğin, dünyevî ve uhrevî, ferdî ve ictimâî birçok maslahat ihtiva eden şer`î maksatları vardır. Bu maksatlar dikkate alınarak gerçekleştirilen evli-

likler ile sükûnete eren bireyler, mutlu eşler, huzurlu aileler ve sağlıklı toplumlar meydana gelir.

### Kaynakça

- Apaydın, H. Yunus. "İslam Hukukunda Aile". *Günümüzde Aile*. 135-150. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Aynî, Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed. *el-Binâye fî şerhi'l-hidâye*. 13 Cilt. Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000.
- Beşer, Faruk. "Şehvet". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 38/476-477. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Cu'fî. *el-Câmi'u's-sahih*. 9 Cilt. S. Arabistan: Dâru Tûğu'n-Necât, 2001.
- Bursevî, İsmâîl Hakkı. *Rûhu'l-beyân*. Beyrut: Dâru'l-Fikir, ts.
- Cürcânî, Alî b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf. *et-Târifât*. Beyrut: Dâru Kütübi'l-İlmiyye, 1983.
- Cüveynî, Ebû Muhammed Rüknu'l-İslâm Abdullah b. Yûsuf b. Abdillâh. *el-Cem'u ve'l-Fark*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Cil, 2004.
- Çeker, Orhan. "Halvet". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 15/384-386. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as el-Ezdî. *es-Sünen*. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- Ebû Hanîfe, Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh. *Müsnedü Ebî Hanîfe*. Mısır: el-Âdâb, ts.
- Erdem, Suat. "İslam Hukukunda Aile ve Ailenin Devamlılığına Yönelik Evlilik Öncesi Tedbirler". *Ankara II. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi Tam Metin Kitabı*. ed. Derya Ateş – Elvan Cafarov. 656-667. Ankara: İksad Yayınevi, 2020.
- Erdem, Suat. "İslam Hukukunda Ailenin Devamlılığı". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (Aralık 2021), 59-87.
- Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed et-Tûsî. *İhyâü 'ulûmi'd-dîn*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Gürdeniz, İ. Hakkı. *Makâsıdu's-Şeria Açısından İslam'da Evlilik*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2018.

- Hâdimî, Nûruddîn b. Muhtâr. *‘Ilmu’l-makâsıd’ş-şer’iyye*. Riyâd: Mektebetü’l-Ubeykân, 2001.
- Herevî, Hâce Abdullâh b. Muhammed el-Ensârî. *Menâzilü’s-sâirîn*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘Ilmiyye, ts.
- Heytemî, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed es-Sa’dî. *el-İfsâh an ehâdisi’n-nikâh*. Ammân: Dâru Ammâr, 1985.
- İbn Ebî Şeybe, Abdullâh b. Muhammed el-Kûfî. *el-Musannef*. 7 Cilt. Riyâd: Mektebetü’r-Rüşd, 1988.
- İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. *el-Müsned*. Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2001.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî. *İlâmü’l-muvakkîn*. 7 Cilt. S. Arabistan: Dâru İbni’l-Cevziyye, 2002.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr el-Hanbelî. *Medâricü’s-sâlikîn*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘Arabî, 1996.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru’r-Risâleti’l-‘Âlemiyye, 2009.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânü’l-‘Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1993.
- İbn Melek, Muhammed b. İzzüddin Abdullatif. *Şerhu mesâbîhi’s-sünne li’l-Beğâvî*. 6 Cilt. Kuveyt: İdâretü’s-Sekâfeti’l-İslâmiyye, 2012.
- İsfahânî, Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb. *el-Müfredâtü fi ğaribi’l-‘Kur’ân*. Beyrut: Dâru’l-Kalem, 1991.
- İsfahânî, Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb. *ez-Zerîa ilâ mekârimi’ş-şerîa*. Kâhire: Dâru’s-Selâm, 2007.
- Kâsânî, ‘Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes’ûd. *Bedâ’i’u’s-sanâ’i fi tertibi’ş-şerâ’i*. 7 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘Ilmiyye, 1986.
- Kayrevânî, Yahya b. Selam. *et-Tesârif*. Tunus: eş-Şirketü’t-Tûnusiyye, 1979.
- Köse, Saffet. *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*. Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2014.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân*. 6 Cilt. Kâhire: Dâru’l-Hadîs, 2010.
- Mâverdî, Alî b. Muhammed el-Basrî. *Edebü’d-dünyâ ve’d-dîn*. Mısır: Dâru Mektebeti’l-Hayât, 1986.
- Mâverdî, Alî b. Muhammed el-Basrî. *en-Nüket ve’l-uyûn*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘Ilmiyye, ts.



- Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1937.
- Molla el-Fenârî, Şemseddin Muhammed b. Hamza. *Fusûlü'l-Bedâ'î*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006.
- Müslim, Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-sahîh*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ts.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb b. Ali. *es-Sünen*. 8 Cilt. Halep: Mektebetü'l-Matbaâti'l-İslâmiyye, 1986.
- Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer et-Taberistânî. *Mefâtihu'l-ğayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi, 1999.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993.
- Şâtıbî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ. *el-Muvâfakât*. 7 Cilt. Kâhire: Dâru İbn Affân, 1997.
- Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Taberânî, Süleymân b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-evsaf*. 10 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Harameyn, ts.
- Tehânevî, Eşref Ali. Tehânevî, Zafer Ahmet el-Osmânî. *İ'lâü's-sünen*. 22 Cilt. Pakistan: İdâretü'l-Kur'ân ve 'Ulûmi'l-İslâmiyye, ts.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ. *es-Sünen*. 5 Cilt. Mısır: Şirketü Mektebe ve Matbaa Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, 1975.
- Zeylâî, Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî. *Tebyînü'l-hakâik*. 2 Cilt. Kâhire: el-Matbaatü'l-Kübrâ, 1895.